

Vänskap och samarbete i 60 år

CARL-GUSTAF ANDRÉN

Carl-Gustaf Andrén är professor emeritus i praktisk teologi med kyrkorätt, f.d. rektor vid Lunds universitet och f.d. universitetskansler.

Det började i öppen fiendskap. Året var 1944. Tidpunkten siste juni och förste juli i över 30° värme. Platsen var Skillingaryds skjutfält ett par mil söder om Jönköping. Du tillhörde de trupper som försvarade fosterlandet. Uppgiften var att oskadliggöra och fördriva inkräktarna på svenskt territorium. Jag tillhörde de från officersutbildningen på Karlberg till Skillingaryd nertransporterade invasionstrupperna. Vi mötte aldrig varandra som fiender i stridens hetta – vad vi vet i varje fall – men vårt första möte var ett långt, arbetsamt och svettigt dygn med bullrande stridsvagnar, ständig automateld och slutligen skarp artilleriskjutning mot det skyttegravssystem som ni grävt på bergsslutningen. Eld upphör blåstes. Vi hade båda överlevt. Våra vägar skildes. Efter vårt första krigiska möte återvände Du till Kronobergs regemente i Växjö och jag till Karlberg i Stockholm, men fiendskap skulle bli lång vänskap.

Först många år senare upptäckte vi vårt gemensamma förflutna i försvaret under kriget. Då var vi etablerade i Lund och hade börjat våra licstudier. Trots att vi var samtida i Lund ett par år i mitten av 1940-talet möttes inte våra vägar. Möjligen kan vi ha sett varandra på de attraktiva gästföreläsningar som kom i gång efter kriget och som innebar våra första internationella kontakter. En av dem var George Florovskij, ortodox teolog och professor i patristik i Paris, som föreläste här 1946. Det blev först i början av 1950-talet vi fick direkt kontakt. Sven Kjöllström frågade om jag kände Dig. Du hade gjort en så bra tentamen för honom och han ville gärna att Du skulle fortsätta i hans ämne. Det blev inte så. Annars hade vi kommit att tillhöra samma grupp av licentiander och doktorander och – förmodligen – också blivit konkurrenter om samma professur – kanske på nytt fiender!

Dagens föreläsningar har träffsäkert fokuserat på de fyra dominanta temata som präglat olika perioder i Ditt liv. De har gett en levande bild av vad intensiv och noggrann forskning och analys kan leda till. De har också speglat både enhetligheten och mångfalden i Ditt arbete. Dessutom illustrerar de på ett utmärkt sätt den utveckling som successivt sker i en vetenskapsmans liv och hur nya idéer och aspekter växer fram både ur det egna arbetet och genom kontakter med andra.

För att bilden ska bli mer fullständig måste den vetenskapliga analysen kompletteras. Det finns en rad andra aktiviteter som skett parallellt med lärdomsinsatserna, aktiviteter som har både personlig, samhällelig och kyrklig karaktär.

Kontakten och vänskapen mellan oss grundades på två olika sätt under 1950-talets början. De som var licentiander och doktorander inom teologiska fakulteten träffades mer eller mindre regelbundet för överläggningar. Vi diskuterade gemensamma problem både vetenskapliga, ekonomiska och personliga. Vi var några stycken som kände behov av dialog och gemenskap – inte minst därför att vi upplevde fakulteten som splittrad – och initiativet vann gensvar. Det var i det sammanhanget Du berättade om att Ditt avhandlingsämne rörde sig om Thomas av Aquino. Du hade inspirerats av den danske professorn Kristen Ejnar Skydsgaard – känd för flera av oss som en av centralgestalterna i det kristna studentsamarbetet i Norden efter krigsslutet, en andlig ledargestalt på det nordiska studentmötet i Hillerød 1946 med mer än 400 deltagare från de nordiska länderna. Ditt ämnesval väckte viss förvåning – och nyfikenhet. En licentiand i systematisk teologi vid Lunds teologiska fakultet skulle inte skriva om Luther utan om en romersk-katolsk 1200-talsteolog. Det var avvikande och spännande. Du försvann till Paris ett

halvår för att med katolska teologer diskutera Ditt ämne. Du kom tillbaka till Lund fylld av nya intryck - och talade flytande franska. Vi var alla imponerade.

Det andra som förde oss två samman var Nordisk teologisk uppslagsbok, NTU. Initiativet till den togs ursprungligen av Yngve Brilioth redan på 1930-talet då han som professor i praktisk teologi var ledamot i styrelsen för Glerups bokförlag. Projektet NTU byggde på ett omfattande samarbete mellan företrädarna för de teologiska fakulteterna i de fyra nordiska länderna. Jag hade blivit engagerad hösten 1951 för kontroll av litteratur m m och som redaktionssekreterare. 1953 – möjligen 1954 – kunde jag inte vara på plats och arbeta med NTU under en period på grund av studieresor i samband med mitt eget avhandlingsarbete. Jag vände mig då till Dig och undrade om Du kunde ta över under en period. Jag minns att Du frågade mig hur jag kunde veta något om Din förmåga på det området. Svaret blev att jag ju sett Dig i funktion som mycket kunnig och noggrann.

I fortsättningen kom vi två att växelvis fungera som redaktionssekreterare. Arbetet avslutades mycket intensivt sommaren 1956 då registret för de tre banden kom till. Det stora förberedelsearbetet med att skriva ut lappar på namn och sakkuppgifter hade vi engagerat Gunnel att göra. Totalt rörde det sig om ca 120 000 kortlappar. Den slutliga bedömningen och genomgången gjorde vi två tillsammans på universitetsbiblioteket med start kl 8 på morgon fram till kvällen. Det tog två veckor. Vi sågs då ständigt tillsammans, nästan oskiljaktiga enligt omgivningens kommentarer. En som mötte oss vid flera tillfällen var Anders Nygren – som ju också var en av tillskyndarna till NTU. Han tyckte att vi var som parhästar och döpte oss till Castor och Pollux efter namnen på Zeus gossar, de båda dioskurererna med ett ännu delvis kvarstående tempel på Forum Romanum. Vi tyckte att den där benämningen på oss var rätt rolig och passade ganska bra och att den borde bevaras till eftervärlden. Därför förde vi en två nya uppslagsord i registret – de fanns inte på Gunnels lappar – ”Castor se Pollux” och ”Pollux se Castor”. Men modet svek oss och i korrekturet tog vi bort dem – tyvärr. Men de blev ändå bestående för framtiden. Våra särtryck sinsemellan signerades alltid från Pollux till Cas-

tor och omvänt från Castor till Pollux. Jag har ett antal sådana i min särtryckssamling. Så visst har humorn frodats i Lund.

Denna period i Ditt och mitt liv avslutades med att vi båda disputerade våren 1957. Då var jag 3. opponent på Din avhandling. Eftersom begreppet ”persona” spelade en stor roll i boken *Sacra doctrina* tog jag fasta på detta och hittade naturligtvis att persona egentligen var ett täckord för namnet Person och att boken egentligen var en självbiografi och att ”sacra doctrina” naturligtvis var en felskrivning för ”sacra doctorinna”, det vill säga Gunnel.

En ny fas med vidgade vyer inträdde med docenttiden. Vi fick bättre ekonomi. Vi fick nya internationella anknytningar. Du fick inbjudningar till lärosäten i Europa och USA. Där ville man höra om Din Thomas-forskning och studiet av medeltida romersk-katolsk teologi. Du satte den teologiska fakulteten i Lund på den internationella kartan på ett nytt sätt. Det var inte längre bara Luther-forskningen som kunde associeras med Lund. Den nya perioden innebar också att vi blev lärare i den teologiska översiktskursen och kom in i gemenskapen med andra lärare och med ständigt nya generationer studenter. Det var också lärargruppen som ca 1958 beslöt att införa en Du-reform mellan lärare och studenter, alltså 10 år tidigare än den slutliga reformen.

Nu skapade vi en ny gupp sedan vi lämnat lic. och doktorandgruppen, det blev docentgruppen. Vi träffades hemma hos varandra och fortsatte att informera varandra om vad vi höll på med och tog upp problem vi ville diskutera. Vid en sådan samling hemma hos Kai och Sven Lindgård i Kävlunge presenterade Du för oss övriga, intensivt lyssnande, Ditt projekt om ämbetsfrågan och Kristus-representationen. Jag minns fortfarande den förtätade stämningen när Du slutade. Vi kände att vi fått vara med om ett unikt ögonblick och att detta var något som skulle komma att stå i centrum av debatten så fort boken kom ut. I slutet av Ditt arbete med manuskriptet till boken träffades vi på Ditt rum ganska ofta och jag fick följa utvecklingen mycket nära och uppleva hur pusslet bit efter bit lades samman och till slut gav en helhetsbild. Det är nog ingen tillfällighet att Du har som hobby att lägga pussel!

Våra informella docentsammankomster två eller tre gånger per termin skapade ett förtroendefullt samarbete. Jag minns att Ragnar Bring undrade om han inte fick vara med, eftersom han hört hur intressant, roligt och trevligt vi hade. Svaret blev att detta var ju docentgruppen men han kunde väl starta en motsvarande professorsgrupp för där fanns ju behov av ett forum för dialog!

En rolig idé som vi diskuterade var att vi docenter gemensamt skulle lägga upp en föreläsningsserie under en termin kring ett gemensamt ämne och belysa det utifrån våra olika discipliner. Det skulle vara ett uttryck för att det fanns ett helhetsperspektiv inom fakulteten. Tyvärr förverkligades inte denna geniala idé. Jag har letat efter vårt utskrivna förslag bland mina papper men inte lyckats finna det. Kanske en idé gångbar även idag.

Docentgruppen försökte också göra en insats för att förbättra gemenskapen mellan fakultetens ledamöter. I maj ett år beslöt vi att gruppen skulle ta med sina hustrur och äta en god middag på Snogeholms restaurang. Var och en gick till sin professor och inbjöd honom att med maka komma med. De flesta av oss hade bil och lovade att hämta och köra hem de billösa professorerna. Vi inbjöd också Johannes Lindblom, som stod utanför konflikterna och var allmänt respekterad, att komma med och berätta om sin tid i Åbo och uppbyggnaden av Åbo akademi. Han blev ett dragplåster för fakultetens ledamöter. Det blev också en lyckad utfärd med alla deltagande.

1960-talet öppnades en ny värld för oss båda. Sedan Du blivit professor 1963 fick Du alltfler uppgifter utanför den egna tjänsten. Du visade Dig användbar och pålitlig. Du drogs in i det ekumeniska arbetet i Svenska ekumeniska nämnden, i Faith and Order och i Kyrkornas Världsråd. Plötsligt satt Du mitt i centrum för händelsernas utveckling. Du hade kommit in i en framtida verksamhet med stora insatser under många år i dialogen med den romersk-katolska kyrkan. Du informerade oss i kretsen omkring Dig om vad som hände. Det kyrkliga engagemanget ledde Dig till kyrkomötet och dess läronämnd men också till lokal församlingen Allhelgona i Lund och dess arbete.

Samtidigt drogs Du in i universitetsvärldens utvecklingsarbete. Det började lite stillsamt som expert först till lärarutbildningsakkunniga, se-

dan till den förkättrade UKAS-utredningen, där jag var ledamot, och där Du utarbetade en studieplan för grundkurs och påbyggnadskurs i religionskunskap. Nya uppgifter kom med förslaget 1968 till omstrukturering av de teologiska fakulteterna – ett mirakulöst nog fullständigt enhälligt förslag från båda de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund. Det fick stöd från alla håll – utom från departementet – men kom att ligga till grund för våra anslagsframställningar under de följande åren. Det arbetet fick för Din del en fortsättning i Utredningen om den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation, RUMO som vi båda satt i. Som alltid när Du var inblandad i något satte Du tydliga spår efter Dig, här genom en verklig innovation.

Som ett led i utredningsarbetet och för att få internationella impulser besökte en grupp inom RUMO USA för att studera utbildningsfrågorna där. Det var Du jämte Ulla Åhgren-Lange på UKÄ och John Ronnås, tidigare skolkonsulent på SÖ men då chef för producentenheten för religiösa program på Sveriges radio. Ni reste till University of Wisconsin-Green Bay. Där fick ni ta del av ett flerårigt förnyelsearbete för utbildningarna inom fakulteterna. Man hade infört ämneskombinationer över fakultetsgränserna med tvärvetenskapliga utbildningsprogram. En ledande princip var att studenterna själva i högre grad skulle ta initiativ till och ansvar för sin utbildning och utveckla sin förmåga till problemlösning genom att själva vara aktiva. Här fanns plats för både tvärvetenskapliga temata och traditionella universitetsämnen.

Ni kom hem med viktiga och inspirerande erfarenheter men framför allt med ett banbrytande innovationsförslag i bagaget. Det var det som i er tappning blev tema-terminen, en avslutnings-termin på det religionsvetenskapliga studiet med ”inriktning på centrala mänskliga och samhällsliga problem inom de grundläggande frågor som är givna med de mänskliga livsvillkoren t ex. liv och död, ansvar och skuld”, jämlikhet, miljö, rika och fattiga länder – en vidgning av det teologiska perspektivet. Det var ett radikalt nytt inslag i studieordningen inte minst därför att valet av tema-område skulle ske i intim samverkan mellan lärare och studenter – ett synnerligen konkret förverkligande av Wilhelm von Humboldts idé att professorer och studenter gemen-

samt skulle söka sanningen och också av hans idé att forskning och undervisning var oskiljaktigt förenade. I linje härmed engagerade Du Dig också i de frågor som 68-rörelsens studenter aktualiserade och som ledde till olika former av turbulens runt omkring oss.

De externa uppdragen fortsatte. Du ingick liksom Birger Gerhardsson och jag både i framtidsplaneringen för de teologiska ämnens forskningsinriktning för humanistiska forskningsrådet och för utarbetandet av de nya studieplanerna i RUMO:s anda med nya kontakter bland både lärare och byråkrater inom universitetsvärlden. Under den här tiden var Du både dekan och prefekt och tog aktivt ansvar för både fakultetens och institutionens utveckling. Kanske var det inte så underligt att universitetet 1980 valde Dig till prorektor tillsammans med Nils Stjernquist som rektor. Du vann många förtroende, omvittnad som rättrådig och konstruktiv. Men rektorsuppgiften efter Nils 1983 tackade Du nej till.

Att vara efterfrågad på detta sätt för viktiga uppdrag visar bäst hur omgivningen upplevde Dig. För oss som kände Dig var det lätt att förstå. Du tillhörde de kollegor som inte yttrade sig i onödan, gärna lite eftertänksam, som inte tog till i överkant men hade tydliga och väl genomtänkta förslag som ofta accepterades. Telefonen använde Du inte så mycket. I stället skrev Du brev, välformulerade ofta med lite medföljande rökdoft. Pipan var Din ständigt närvarande följeslagare. Därför var fönstret i Ditt rum alltid lite på glänt.

Pipan fanns också med i professorsgruppen, den tredje gruppen vi båda var med och bildade som en personlig komplettering till vardagens

arbete. Du, Hampus Lyttkens, Birger Gerhardsson och jag bestämde oss för att träffas ett par gånger per termin hemma hos varandra. Vi hade behov av ett andningshål där vi kunde tala fritt och öppet om det mesta: vetenskap, universitet och mänskliga relationer. Vi diskuterade aktuella ärenden, remissvar, möjliga lösningar på problem, nya idéer, framtida strategier och fakultetsekonomiska bekymmer. Det är ju så akademien ser ut vid sidan av det offentliga.

Tid har varit en bristvara men Du har alltid haft tid för människorna omkring Dig: kollegor, arbetsgemenskaper, studenter och – inte minst – familjen. Er familjesammanhållning är känd. Era gemensamma cykelfärder på somrarna 20 familjemedlemmar i rad på vägen till olika delar av landet är ett föredömligt uttryck för övertygelsen att det är viktigt att engagera sig för dem som står en närmast.

Trots alla dessa många uppdrag – jag har lyft fram bara en del – hade Du hela tiden fullt ansvar för professorstjänsten. Du hade många som fortsatte sina studier i Ditt ämne. Resultatet blev ett 20-tal doktorsdisputationer – ett gott exempel på vad en inspirerande lärare och handledare som har tid för sina doktorander kan åstadkomma.

Sådant är livet. Produktiva insatser inom professionen flätas samman med andra engagemang som upplevs viktiga. Först så framträder konturerna och profilen på en mångsidig och helgjuten insats i ett brett och stimulerande nätverk. Så har vi upplevt Dig. Med tack för de många gemensamma åren önskas Du fortsatta stimulerande kontakter och uppgifter under det nya decenniet.